

HELAL KAVRAMININ EĞİTİMDE YERİ VAR MIDIR?

İsmail AYDOĞAN*

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırıkkale, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 13 Nisan 2021
Düzelme tarihi: 25 Mayıs 2021
Kabul tarihi: 11 Haziran 2021

Anahtar Kelimeler:
Helal, eğitim, yasal

ÖZET

Eğitim, insanın düşünce ve davranışlarını kültüre uygun hale getirme işidir. Öğretim, bu faaliyetin bilgi kısmını oluşturur. Ancak öğretimin varlığını borçlu olduğu yer, kültürdür. Öğretimin her alt alanı, kültür düşüncesine göre anlam ve mana kazanır. Seküler eğitimin insanı anlam ve mana açısından itibarsızlaştırması, kültürün hayatın dışına atılmasıyla olmuştur. Kültürün önemli bir kavramı helal kavramıdır. Bu çalışmada, eğitim ve öğretime dair düşünce ve kazanımların helalle ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

DOES THE CONCEPT OF HALAL HAVE A PLACE IN EDUCATION?

ABSTRACT

Education is the study of adapting human thoughts and behaviors to culture. Teaching forms the knowledge part of this activity. But where teaching owes its existence is culture. Each subfield of teaching gains meaning according to thought of culture. Secular education has discredited people in terms of meaning by excluding culture from real life. An important concept of culture is the concept of halal. In this study, it has been tried to establish a relationship between the ideas and gains about education, and halal.

Keywords:
Halal, education, legal

1. Giriş

Helal, İslami anlamda yapılması serbest olan eylemlerdir. Dinin yasaklamadığı şeylerdir. Bir başka ifadeyle sınırları din tarafından çizilmek koşuluyla sergilenen iradi eylemlerdir. Helalin, sadece para ve yiyecekler üzerine kurulu bir algısının olduğu yanıltıcıdır. Her şeyin helali olur. Misal, konuşmanın helali olduğu gibi, yürümenin de helali olur. İletişim kurmanın helali olduğu gibi, bir sınıfı yönetmenin de helali olur.

Tıpkı gülmenin, ağlamanın, şarkı söylemenin vb. helali olduğu gibi. Helal kavramının daraltılmasında Yahudi çabalarının olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Çünkü helal kavramı sadece Yahudilikte yiyeceklerle ilgilidir. İslam'da helalin yiyeceklerle ilişkilendirilmesi ise insanın ruhuyla ilgili bir meseledir. Çünkü helal yemek, yemeği helalinden yemek, insanı ahlaklı kılar. Helalin amacı, yemeğin ötesindeki hayata nizam vermek içindir (Koca, 1998; Kurt, 2010; Demirci, 1998).

*İsmail AYDOĞAN, E-mail: iaydogan124@gmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5447-4741>

İslam'da helal kavramı, bir evin "cümle kapısı" konumundadır. Nasıl ki cümle kapısı, bir binanın ana giriş yeri ise, helal de her için ilk kapısıdır. Kapısız eve girilmez. Helal olmayan işe de doğal olarak girişilmez. Bir çocuğun eğitimi için, dikkat edilecek hususlardan biri eğitimin helal olup olmaması olmalıdır. Değilse o kapıdan girilmez, girilirse de, orada helal aranmaz. Helal, bir düşünme biçimi olarak cümle kapısı konumundadır.

Tarih 20. yüzyılı her hâlükârda farklı yazacaktır. Çünkü bu yüzyıl, dinlerin, toplulardan ve insandan kovulduğu asırdır. Dinin belirleyici olmaktan çıktığı bu yüzyılda, eğitim de dinin kapsamı alanından çıkmıştır. Böyle olunca eğitim, diğer alanlar gibi seküler hale gelmiştir. Sekülerizm ise, kültürün ve özellikle dinin belirleyici olmadığı hayat tasavvurudur.

Türkiye'nin batılaşması ve insanımızın da batılılaşması sonucunda eğitim, hayatın diğer kurumları gibi, dinin belirlediği haram-helal kategorisinden çıkmış, yasal olan-olmayan kategorisine, oradan da işe yarar-işe yaramaz evresine düşmüştür. Bugünün insanı pragmatizmin kulvarında oportünistçe yaşarken, mâsivanın boyunduruğu altına sokan bir eğitimi yüceltmektedir. Bu yüceltmede elbette, Batı felsefesinin Fransız ihtilaliyle tecavüz edilmesini atlamamak gerekir. Böylelikle 20.yüzyıl, fikirler nezdinde tecavüz kültürünü oluşturma görevinin okullara yüklendiği asırdır. Amerikan pragmatizmi ve oportünizmiyle okullar, fikir tecavüzünün kültürünü oluşturmuştur. Bu tecavüz kültürüyle helalin miadını doldurmuş olduğu söylenebilir. Çünkü artık "tanrı" devreden çıkarılmıştır. Tanrının olmadığı yerde de ne haram vardır ne de helal.

Pozitivizm fikirden kültürün arındırılmış hali olduğundan, eğitimin pozitivistleşmesi

onun kültürsüzleşmesi demektir. Bu da doğal olarak eğitimi, kültürün omurgası olan dinden uzaklaştırmak olduğundan helal-haram kategorisinin dışında düşünmek demek olmaktadır. Bu nedenle eğitimi helalsiz düşünmek pozitivist düşünmenin sonucudur.

Her ne kadar helal kavramı İslami bir kavram olsa da anlam açısından meseleye bakıldığında dinlerin müsaade ettiği alan olarak genişletmek mümkündür. Bu bağlamda eğitimin helali demek, eğitim sürecinde ve sonucunda kültürel düşünme biçimine sahip olmak demektir. Örneğin bir Fransız çocuğu, Fransız eğitim sisteminden geçtiğinde, ondan beklenen Fransız kültürüne göre düşünme ve yaşama becerisine sahip olmasıdır. Böyle olduğunda Hristiyan ölçerinde helal bir eğitimden geçmiş olur. Bu durum bir Japon, Çin, Rus veya bir Hristiyan, Yahudi ve Müslüman için de geçerlidir.

2. Eğitimin Helali Mümkün mü?

Bir düşünme biçimi olarak helal eğitim, kültüre göre düşünme biçimi oluşturma gayretidir. Bu düşünme biçiminde belirleyici olan şey kültürdür. Örneğin bu eğitim sisteminden mezun olan bir inşaat mühendisi için evlerin güneye bakmasının nedeni, güneşten yararlanmak değil, güneyde yer alan Kâbe'ye doğru olmasıdır. Kâbe, Müslümanların ne yaparlarsa yapsın vazgeçmeyeceği yöndür. Her kapı, özellikle cümle kapısı, Kâbe'ye bakar. Ve muhite gelen yabancı, Kâbe'nin yönünü rahatça, kimseye sormadan bilir. Eğitimin pozitivistleşmesi demek, evlerin güneye doğru yapılmasının nedeninin güneşten yararlanma amacı gütmesi demektir. Oysa güneşten yararlanmak asıl neden değil, tali nedendir.

Aynı Őekilde biyoloji bilimi, sadece insan vucudunu tanıma bilimi değildir. Biyolojiyle insan, kâinatın minyatüründen hareketle kâinatı tanıma ilmini edinir. Kimya bilimi bir irfan yolu; fizik ahlakın öğretil-diği alandır. Matematik dürüstlüğün alanı olurken, Edebiyat (Őiir) ruhun tekamüle yol alması, olgunlaşmanın erkanıdır. Tarih bilinçten başka bir Őey değildir. Müzik, İlah'a yakarış; beden eğitimi o ilahın emirlerini yerine getirmek için insana emanet edilmiş bir sığınaktır. Eğitim ve onu oluşturan unsurlar, bağından ve bağlamından koparıldığında, yani sekülerleşi pozivistleşiğinde, anlam ve mana ilimden koparılmış olur. Helal eğitim, bu anlamın var olduğu eğitim demektir. Çalışmayı ibadet yapan Őey, yapılan iř ve eylemleri değildir, onun gayesidir. Gayeyi helal yapan ise niyetlerdir. Mesela, terör örgütlerinin militanlarını eğitmesi de eğitimidir, komutanların askerleri eğitmesi de eğitimidir. Askerin eğitimini teröristin eğitiminden ayıran Őey, eğitimin Őekli, yöntemi hatta içeriği değil, niyeti ve gayesidir. Aynı Őekilde bir insanın karısını/kocasını öpmesi ile nikâhı olmayan birini öpmesi arasında eylem olarak bir fark yok ama niyet farkı vardır. İşte bu fark birini helal yaparken diğerini haram yapar. Son bir örnek daha vermek gerekirse, iyilikle sadaka arasındaki farklılık eylemsel değil niyetten oluşur.

İşte bu örnekler, eylemlerin sadece eylem olarak bir anlam ifade etmeyeceğini, niyetlerin ve gayelerin onları anlamlı ve manalı hale getireceğini ortaya koymaktadır. Gayesi halis olmayan, niyeti kültürden kaynaklanmayan, daha açık bir ifadeyle, ulvi ve müteal değerlerden neşet etmeyen düşünce ve eylemler boşluğa atılmış nesnelere gibidir. Nadiren işe yaradıkları görülebilir, ama bu onun helalliğini göstermez. Eğitimin helalliği niyetten gelir. Őu halde

niyet, bizim hedeflerimizi, amaçlarımızı, ideallerimizi, uğraşlarımızı ve çabamızı belirleyen, bunlara mana ve anlam katan özdür, mayadır. Eğitimi helal kılan bu niyet, edep ve terbiyenin kucağında, göğsünde veya gönlünde yaşar. Bir başka ifadeyle eğitimin yurdu, vatanı edep ve terbiyedir. Niyet, bu yurdun bayrağıdır.

Peki, edep ve terbiye nedir? Edep, en geniş anlamıyla eğitimidir. İçinde öğretim de yer aldığı eğitimidir. Terbiye ise bunun öğretimidir. Edep ve terbiye, İslam kültürü, geleneği, ahlakı, düşünme ve yaşama biçimi olup, buna sahip olan insana edepli veya terbiyeli insan denir. İslam tasavvurunda eğitimli insandan maksat, edepli ve terbiyeli olmasıdır. İşte helal olan eğitim bu eğitimidir. Aksi halde, edep ve terbiye dışı (karşı değil dışı) eğitim-öğretim, pragmatist bir eğitimidir. Pragmatizmde yararlı olan iyidir mantığı önemlidir. Bir Şeyin yararlı olmasıyla hayırlı olması aynı Őey değildir. Bir Şeyin hayırlı olup olmadığı net olarak bilinemez. Çünkü o Şeyin görünen yanı insanın, görünmeyen yanı Allah'ındır. Bu nedenle süreç insanın, sonuç Allah'ındır.

Seküler eğitimin kültür dışılığı onu pragmatist ve sonuç odaklı yapmıştır. Bu pragmatizm ve sonuç odaklılıkta bir bilgi, insanın içine yarıyorsa iyidir, değilse onu öğrenmeye hacet yoktur. Oysa ilim, bir için gerçeğini öğrenme işidir, surete takılıp kalmadan asla olan yolculuktur. Bir başka ifadeyle "Őey"lerin aslını öğreten ilim helal olan eğitimidir. Helal kavramının ilginç bir özelliği amaç kadar aracında meşru olmasıdır. Araç, amaç gibi meşru değilse, yapılan iř doğru bulunmaz. Misal, temizlenmek kadar temizlenecek suyunda temiz olması gerekir. Bu iř herhangi bir suyla yapılamaz. Başarılı olmak amaç ise, bu, kopya çekerek yüksek not almakla olmaz.

3. Helal Olanla Yasal Olan Aynı mıdır?

Bir Şeyin helal olması dini bir mesele olurken, yasal olup olmaması kanuni bir meseledir. Her yasal olan helal olmadığı gibi her helal olan da yasal değildir (Alatlı, 2015). Bu ayırım, kùltürlerin ve dinlerin insan ve toplum hayatında belirleyici olmaktan çıkmasıyla olagelmiştir. Sekülerizm, dini insanın bir Őubesi olarak tahsis etmesi nedeniyle insan düşünceci, hayatı parça-bölük haline geldi. Her insanda ikilik oluştu; ikili düşünce, ikili yaşam vb. Eğitim sistemleri de bu gelişmelerden etkilendi. Sanayi devrimi ve Fransız ihtilali ile oluşturulan seküler modern hayat, okullar eliyle insan hayatını dizayn edinmeyi amaç haline getirince, insan da, var olan ve dayatılan hayatları birlikte götürmek zorunda kaldı. Böylelikle oluşan bu ikili hayat bir süre sonra normalleşti. Ardından var olan hayat çekilirken, dayatılan hayatın alanı genişledi. Uzun yılların ardından batılı ülkelerin Őimdiki yaşamı, yani modern seküler hayatı, tek seçenek oldu. Ancak batıyı takip eden balkan, Ortadoęu, Afrika, Asya ülkeleri açısından bu ikilik uzun süreden beri devam etmektedir. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Bugün Avrupa ülkeleri Hristiyanlığa mahsus helal olan-olmayan şeklinde bir düşünce biçimini değil, yasal olan-olmayan şeklindeki seküler düşünme biçiminin oluşturduğu ahlakın içinde bulunmaktadır. Eğitimlerini de bu düşünme biçimine göre yapmaktadırlar. Türkiye gibi ülkelerde ise helal-yasal ikiliği varlığını devam ettirmektedir. Bu da halk-devlet bütünlüğünün sağlanmasına engel olmakta, aynı zamanda, eğitimdeki niteliksizliğin önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Mesele halkın ya da sıradan insanın kişisel yaşamında helal düşüncesi belirleyici iken, devletle (kurumlarla) ilişkisinde yasa önemli hale gelmektedir. Hatta eğitimde

öğretilen sıradan bir bilginin -örneğin çevrenin temiz tutulması düsturunun- hayata geçmemesi, eğitimin seküler bakış açısının sonuçlarındadır. Yasal olan bir Şeyin müteal değerlerle bağlantısızlığın doğal sonucu olan bu seküler düşünce biçimi müfredatın içine sindiğinden, öğretim, kişisel hayatında helal düşünce biçimini temel alan insan tarafından sathi bir mesele olarak görülmekte, hayatın içine dercedilmemektedir. Bu da okulda olan okulda kalır düşünme biçimini geliştirmektedir. Bu durum, okulun insan ve hayat üzerinde etkisizliğinin önemli nedenlerindedir. İşte bu nedenle trafik bilgisi var ama trafik kurallarına uyma az, yalanın kötülüğü bilgisi var ama yalan söylemekten uzaklaşma gayreti azdır. Bilginin pratiğe dökülmemesi bu ikiliğin varlığı nedeniyledir.

Elbette helal-yasal ikiliğinde kazanan taraf, çok yüksek ihtimalle yasal düşünme biçimi olacaktır. Nitekim 1980’li yıllardan itibaren olan da budur. Türkiye gün geçtikçe yasal düşünme biçimine, bir başka ifadeyle seküler düşünce ve yaşama biçimine doğru evrildiğinden, helalin belirleyiciliği azalmaktadır. Ancak tarihi ve kültürel mirası, Türkiye’nin seküler hayat tarzı üzerine kurulu bir eğitimi benimsemeyecektir. Bu nedenle eğitimin kimliği, önünde sonunda, helal kavramının ikliminde, yani kendi kültürünü temel alan bir eğitimde var olacaktır. İçinde bulunduğumuz halin bu öngörüye tezat olması, bu gerçeğin olmayacağı sonucunu yol açmaz. Çünkü gerçeğin ne çoğunluğun desteğine ihtiyacı vardır ne de sönüp ortadan kalkacağı vardır.

4. Eğitimin Açmazı ve Helal Tasavvuru

Eğitimin kurumsallaşması Abbasi döneminde başlar, Selçuklu döneminde yaygınlaşır, Osmanlı döneminde de 17.yüzyılın başlarına kadar kültürel işlevini hakkıyla

yerine getirdiği söylenebilir (Çelebi, 2013). Batılı dünyada eğitim kurumsallaşması ise 12 yüzyılda başlar, 16.yüzyıla kadar emekler, 16.yüzyılda ana yoldan (kültürel bağlamdan) sapar, 17.yüzyıldan itibaren ise saptığı yolu (sekülerliği) genelgeçer yol yapmaya çalışır. Batılı kimi eğitimcilerin eğitimde kurumsallaşmanın başlamasıyla eğitimin insanın doğasını bozduğu tespiti (Illich, 2019) doğru bir tespit değildir. İnsanın doğasını bozan şey, eğitimin kurumsallaşması değil sekülerleşmesi ve pozitivizmin girdabına sokulmasıdır. İşte bu eğitim 18.yüzyıldan beri sadece bizim ülkemizde değil, hemen her ülkede insanı boğmaktadır. Kültürü merkez yapmayan, insanı öğrenme obezi yapan ve başarı denen tuhaflığın cenderesinde insanı öğüten bu eğitim sisteminin hem kendisini hem de insanı bir açmaz sürüklediği açık bir sırdır. Bu açmaz, insanı sadece duyarsızlaştırmıyor, aynı zamanda ahlak, samimiyet ve merhametten de azade kılıyor. Aynı zamanda bu azadlikle insan, miyarını da kaybediyor. Sonuçta olan şey, narsist, şımarık, yönsüz, kültürsüz bir eğitim ve insandır.

Eğitimi bu açmazdan, insanı da yukarı doğru düşmekten kurtaracak olan şey müteal değerlerle örgülü, kendini bilen ilmin yurduna terfi ettirmektir. İnsanı anlamın ve mananın yurdunda mukim kılacak eğitim, ne öğreten ne bildiren ne bulduran ne de sorduran eğitimdir. Bu eğitim, zihinsel geleişim için hafızayı, duygusal geleişim için vicdanı, ahlaki geleişim için merhameti temel alır. Ayrıca tüm bunların gelişimi için hakikate boyun eğer. İşte o hakikat, helalin yoğrulduğu niyetin, onun tecessüm ettiği cömert bakışın, şükreden bir kalbin toprağında yeşerecektir. Bir başka ifadeyle aklına düşeni değil, gönlüne ve vicdanına düşeni temel alan helal tasavvurunun çerçevesini çizdiği eğitimin dünyasına evet diyebilmektir.

5. Sonuç ve neriler

Sanayileşme sonrası Avrupa düşüncesinin kültür dışına itilmesi, Fransız ihtilaliyle seküler yaşamın oluşması hayatın doğal akışıyla olagelmiş olgular değerildir. Sanayileşme ile insan gücüne duyulan ihtiyaç, köyden şehre g doğal olarak başlatmış değerildir. Sanayileşmenin konağı mesabesindeki fabrikanın cazibesini oluşturan, tarım üretiminin teşvik edilmemesi de gn önemli nedenleri arasındadır. Dinin ve onun uygulaması denebilecek kültürün /geleneklerin toplumsal yaşamda nemsizleşmesinin nedenleri arasında sanayileşmeyle kurulan şehirler ve oradaki fabrikaların yeni bir çalışma sistemini zorunlu kılması küçümsenmemelidir. Fransız devrimi, nihayetinde kültürel bir devrimdir. Çünkü bu devrimle yeni bir hayat biçimi dayatılmıştır. Din ve kültür insan ve toplum yaşamından çıkarılması akıl ve bilimin yüceltilmesinin de sonucunda olduğunu bilmek gerekir. Sanayi devrimi ve Fransız devrimi her iki olgunun (din ve kültür) akıl ve bilim karşısında mağlup olmasıdır. Elbette akıl insanda her zaman vardı. Ancak geleneksel devirlerde akıl kültüre, dine, kısaca Tanrıya bağlıydı. Devrimler sonrası oluşan modern hayatın akılı ise, bağsız bir akıldır. Akıl gibi bilim de her zaman vardı, ama modern dönem bilimi, bu aklın çocuğudur. Bağsız, bağlantısız bu akıl, helalin değer yasal olanın yüceltilmesini sağladı.

Gelinen noktada helal, kendi değerli mecrasına çekilmiş gözükmektedir. Ama bunun ortadan kaldığı, bir buz gibi güneş karşısında eriyip gittiği şeklinde düşünmek, ilerlemeci modern bilim anlayışının ne sürdüğü yanlış argümanlardır. Eğitimin helali, kültürün mecrasında yürüyen aklın, insanın kaçamadığı vicdanın, hakikati anlamak için çabalayan bilimin gönlünde yazılan güftenin bestelenmesiyle oluşan şarkılar gibidir.

6. Kaynaklar

Alatlı, A. (3 Ocak 2015). Her yasal hak helal değildir. <https://www.yenisafak.com/hayat/her-yasal-hak-hel%C3%A2l-degildir-2056951>. Son erişim tarihi: 02.02.2021.

Çelebi, A. (2013). *İslam'da eğitim öğretim tarihi* (A. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Damla Yayınları.

Demirci, K. (1998). Helal. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (17.cilt

s.173-175). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

İllich, I. (2019). *Okulsuz toplum*. (Çev: M. Özay, Çev.). İstanbul: Şule Yayınları.

Koca, F. (1998). Helal. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (17.cilt s.175-178). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Kurt, A.O. (2010). Yahudilikte koşer ve koşer ekonomisi. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIV-2, 103-149.